

Prawne podstawy utworzenia okręgu krakowsko-śląskiego Lasów Państwowych z siedzibą w Cieszynie (1938 rok)

Legal basis for the establishment of the Kraków-Silesian District of the State Forests with headquarters in Cieszyn (1938)

Marek Smoła

Akademia Tanowska

<https://orcid.org/0000-0002-0182-6256>

Abstrakt

W artykule omówiono proces prawny i administracyjny związany z utworzeniem okręgu krakowsko-śląskiego Lasów Państwowych z siedzibą w Cieszynie w 1938 roku. Analiza obejmuje kontekst historyczny, podstawy prawne oraz skutki administracyjne tej decyzji. W pracy szczegółowo przedstawiono decyzje polityczne oraz działania legislacyjne, które doprowadziły do powołania nowego okręgu leśnego.

Słowa kluczowe

gospodarka leśna w latach 1918–1939, Lasy Państwowe, regulacje prawne

Korespondencja (Correspondence)

Marek Smoła

Akademia Tarnowska

Wydział Lekarski i Nauk o Zdrowiu

ul. Mickiewicza 8, 33-100 Tarnów, Poland

e-mail: m_smola@atar.edu.pl

Informacja o artykule (Article info)

Otrzymano (Received): 5.07.2024

Przyjęto do druku (Accepted): 5.08.2024

Opublikowano (Published): 13.06.2025

Licencja (License)

© by Autor (Author). Udostępnione na podstawie Międzynarodowej Licencji Publicznej Creative Commons CC-BY-SA 4.0

Rok 1918 – o ile miał kluczowe znaczenie dla niepodległego bytu państwa polskiego – przyniósł także konieczność zabezpieczenia przejmowanego od zaborców majątku państwowego. Jeszcze w styczniu tego roku Rada Regencyjna, zwierzchni organ władzy publicznej w Królestwie Polskim, pozostającym pod kontrolą Niemiec i Austro-Węgier, ogłosiła dekret o tymczasowej organizacji władz naczelnych w Królestwie Polskim. Dokument ten (wydany 1 lutego 1918 r.) przekształcał istniejące dotąd przy Tymczasowej Radzie Stanu departamenty w ministerstwa o przypisanych obszarach oddziaływania. Stąd też, wśród ośmiu takich urzędów, znalazło się Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Koronnych

(Dz.Praw P.Pol. z 1918 r., Nr 217 z 1918 r. nr 1, poz. 1)¹. Do kompetencji ministra należały sprawy rolnictwa, leśnictwa, spółek rolniczych (tak wytwórczych, jak i handlowych) oraz zarząd wszelkiego rodzaju dobrami państwowymi lub znajdującymi się pod administracją rządową.

W drugiej połowie listopada 1918 r. Józef Piłsudski, pozostający w nowym państwie jednoosobową władzą ustawodawczą i wykonawczą, powołał rząd premiera Jędrzeja Moraczewskiego. W rządzie tym istniało Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Koronnych. Uchwałą z 22 listopada tego roku Rada Ministrów zmieniła jego nazwę na Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych (M.P. z 1918 r., nr 217)². Ta z kolei obowiązywała aż do 1927 r., kiedy – rozporządzeniem z 13 kwietnia – Prezydent Rzeczypospolitej, Ignacy Mościcki, zmienił nazwę instytucji na Ministerstwo Rolnictwa (Dz.U. z 1927 r., nr 38, poz. 337). Po pięciu latach – 21 maja 1932 r. – dokonano kolejnej zmiany. Na mocy rozporządzenia Prezydenta RP w miejsce Ministerstwa Reform Rolnych oraz Ministerstwa Rolnictwa (część jego kompetencji przekazano Ministerstwu Komunikacji oraz Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego), a także po wydzieleniu części zadań zlikwidowanego Ministerstwa Robót Publicznych, utworzono Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych (Dz.U. z 1932 r., nr 51, poz. 80).

Ten krótki przegląd historii zmian organizacyjnych i nomenklaturowych dotyczących resortu rolnictwa nie jest bezzasadny. Przez cały okres międzywojenny, także więc w czasie powstawania krakowsko-śląskiego okręgu lasów państwowych, to właśnie ministerstwo miało nadzór nad działalnością tychże. Minister kwestie nadzoru realizował poprzez Główny Zarząd Dóbr Państwowych (MRiDP), a następnie Departament Leśnictwa (MR). Ostatecznie organem centralnym Ministra do zarządzania lasami stała się, powołana rozporządzeniem prezydenta RP z 3 grudnia 1930 r., Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych (Dz.U. z 1930 r., nr 86, poz. 661).

Już 11 maja 1919 r. Rada Ministrów wydała rozporządzenie w sprawie organizacji Zarządu Dóbr Państwowych (Dz.Praw P.Pol. z 1919 r., nr 41, poz. 301). Granice państwa nie były jeszcze ustalone. Terytorium państwa obejmowało właściwie tylko obszar dawnego Królestwa Polskiego i Galicji (w granicach pozostających pod wojskową kontrolą Polski), jak również – jak formułowało to przywołane rozporządzenie – „przyległe powiaty na wschodzie”. Innymi słowy – terytorium państwa nie obejmowało: Wielkopolski, Pomorza Gdańskiego, Górnego Śląska, Zaolzia, Wileńszczyzny i szeroko rozumianych ziem wschodnich. W dokumencie zapisano, że okręgowe Zarządy Dóbr Państwowych tworzone będą w miarę potrzeb (czyli po włączeniu w granice państwa kolejnych ziem). Jednocześnie powołano cztery okręgowe Zarządy: w Warszawie, Radomiu, Siedlcach i Lwowie. Trzy z nich – warszawski, radomski i lwowski – objęły obszary włączone w przyszłości w granice krakowsko-śląskiego okręgu lasów państwowych. W granicach okręgu warszawskiego leżały powiaty będziński i częstochowski, w granicach okręgu radomskiego – powiaty miechowski, olkuski i włoszczowski, zaś w okręgu lwowskim – całe przysłe województwo krakowskie wraz ze Spiszem i Orawą oraz Śląsk Cieszyński.

¹ Dziennik Praw Państwa Polskiego; dalej: Dz.Praw P.Pol.

² Monitor Polski; dalej: MP.

Jednocześnie określono zakres działania zarządów okręgowych, do których należały: przyjmowanie dóbr pod zarząd państwa, wykonywanie czynności notarialnych i hipotecznych, administrowanie dobrami i kontrolowanie administracji dóbr oddanych w dzierżawę, wypuszczanie w dzierżawę poszczególnych obszarów dóbr, sprzedaż produktów rolnych z zawieraniem umów na dostawy w drodze licytacji, zawieranie dobrowolnych umów na dzierżawę i najem (czynsz nie mógł przekroczyć 20 tys. marek polskich, zaś czas trwania umowy dwóch lat), zawieranie umów w przedmiocie sprzedaży drewna, produktów leśnych oraz innych produktów gospodarczych (i tu suma nie mogła przekroczyć 20 tys. marek), zawieranie umów na dostawy (termin nie dłuższy niż rok i cena ogólna dostaw nie wyższa niż 20 tys. marek), naprawy i roboty budowlane oraz dokonywanie usprawnień pod warunkiem nie przekroczenia sumy 10 tys. marek dla jednostki organizacyjnej, kupno i sprzedaż inwentarza żywego (do 10 tys. marek) i martwego (do 5 tys. marek) i inne prawem przewidziane czynności.

Zarząd okręgowy dóbr państwowych stanowili: naczelnik zarządu, inspektorzy okręgowi, radcowie i referenci, inspektorzy i ich pomocnicy, nadleśniczowie, leśniczowie i podleśniczowie, urzędnicy rachunkowi, kasowi i kancelaryjni, gajowi i służba niższa. Jednocześnie rozporządzenie ustalało, że zarząd okręgowy będzie dzielił się na działy według rodzaju dóbr (leśne, majątki, gmachy itp.), działem będzie kierował odpowiedni inspektor okręgowy, temu zaś będą podlegać inspektorzy lasów (majątków, gmachów itp.) oraz ich pomocnicy.

Cały art. 12 rozporządzenia poświęcono lasom państwowym. Ustalono, iż Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych dokona ich podziału na nadleśnictwa i leśnictwa na wniosek zarządu dóbr. Określono, że nadleśniczy zarządza lasami państwowymi, leśniczy pod kierunkiem nadleśniczego sprawuje służbę techniczną i wykonawczą w granicach leśnictwa, zaś do pełnienia straży i ochrony lasów powołani zostali podleśniczowie i gajowi. Nadleśniczym dodano do pomocy urzędników pomocniczych – rachunkowych, kasowych i kancelaryjnych.

Wcześniej, w marcu 1919 r., Rada Ministrów specjalnym rozporządzeniem określiła zagadnienia dotyczące przejęcia administracji w Galicji (Dz.Praw P.Pol. z 1919 r., nr 24, poz. 240). Ustalono powołanie Generalnego Delegata Rządu dla Galicji, któremu ministrowie (w tym minister rolnictwa i dóbr państwowych) mieli dodać do pomocy resortowych delegatów. Zaplanowano, że unifikacja Galicji dokona się do 1 lipca 1919 r. Jednocześnie ogłoszono, że wraz z powołaniem Generalnego Delegata wygaśnie działalność Polskiej Komisji Likwidacyjnej oraz Komisji Rządzącej dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego.

W świetle tych zapisów naturalnie brzmi zapis art. 15 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie powołania Zarządu Dóbr Państwowych, który mówił, że dyrekcja Lasów i Dóbr Państwowych we Lwowie przekaże wszystkie agendy zarządowi okręgowemu Dóbr Państwowych we Lwowie.

Realizując przepisy Rozporządzenia Rady Ministrów z 11 maja 1919 r., Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych wydał rozporządzenie wykonawcze dotyczące utworzenia Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych we Lwowie (Dz.Urz. MRiDP z 1919 r., nr 9, s. 301–302)³.

³ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych; dalej: Dz.Urz. MRiDP.

Ustalił, że lwowski urząd obejmuje z dniem 1 czerwca 1919 r. administrację lasów i dóbr państwowych na obszarze Polski, wchodzącym dawniej w skład Cesarstwa austriackiego. W dniu tym zatem zakończyła działalność dotychczasowa Dyrekcja Lasów i Dóbr Państwowych we Lwowie, a także wszelkie uprawnienia przysługujące w tym zakresie Generalnemu Delegatowi Rządu dla Galicji oraz ustanowionemu w porozumieniu z nim Delegatowi Ministerstwa Rolnictwa.

Jednocześnie, w art. 3, zamiast istniejącego dotąd w Galicji podziału lasów i dóbr państwowych na „okręgi gospodarcze” wprowadzono podział na „nadleśnictwa”, zamiast zaś nazwy „kierownika zarządu lasów i dóbr państwowych” nazwę „nadleśniczy”. Opisano również procedurę objęcia kierownictwa i kontroli administracji lasów i dóbr państwowych w Galicji przez Główny Zarząd Dóbr Państwowych przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Miała tego dokonać specjalna komisja Ministerstwa do dnia 1 czerwca 1919 r. we Lwowie, ewentualnie w Krakowie, gdzie znajdowała się tymczasowa siedziba lwowskiej Dyrekcji lasów z powodu działań wojennych we wschodniej Galicji. Ostatecznie dopiero jednak 1 sierpnia 1919 r. Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych objęło pod zarząd bezpośredni wszelkie sprawy, należące do zakresu działania tego Ministerstwa na terenie byłego zaboru austriackiego (Dz.Praw P.Pol. z 1919 r., nr 61, poz. 355).

Także w czerwcu 1919 r. Ministerstwo wprowadziło przepisy dotyczące rachunkowości i kasowości w nadleśnictwach (Dz.Urz. MRiDP z 1919 r., nr 10, s. 317–334).

Kolejne miesiące, aż do jesieni 1920 r., nie sprzyjały utrwaleniu prawodawstwa związane z zarządzaniem lasami państwowymi. Trwająca wojna z Rosją Radziecką skupiała uwagę cywilnych i wojskowych władz państwa na przetrwaniu. Dopiero jesienny przełom i zawieszenie broni z października 1920 r. dały podstawy do działań prawnych regulujących kolejne dziedziny życia państwa. Stąd też kolejne działania władz w zakresie organizacji administracji i zarządu lasów państwowych. Rozporządzenie w tym właśnie obszarze Rada Ministrów wydała 23 listopada 1920 r. (Dz.U. z 1920 r., nr 114, poz. 753). Postanawiało ono, że zarząd lasów państwowych oraz lasów prywatnych pozostających pod zarządem państwowym powierzony zostanie zarządom okręgowym lasów państwowych. Powołano cztery takie zarządy z siedzibami w Warszawie, Radomiu, Siedlcach i Lwowie. Tereny późniejszego krakowsko-śląskiego okręgu lasów państwowych – na mocy omawianego rozporządzenia – znalazły się w granicach zarządu z siedzibą w Radomiu i we Lwowie. Ten ostatni objął wszystkie powiaty byłej Galicji oraz należące do Polski obszary Śląska Cieszyńskiego, Spisza i Orawy.

Rozporządzenie ustaliło również zakres działania zarządu okręgowego lasów państwowych. Należało do niego: administrowanie za pośrednictwem podległych organów lasami państwowymi oraz lasami prywatnymi, pozostającymi pod zarządem państwowym, jak również użytkami ekonomicznymi i innymi nieruchomościami, stanowiącymi własność Skarbu, a położonymi w obrębie lasów państwowych lub przekazanymi zarządowi okręgowemu na mocy osobnych rozporządzeń; zawieranie umów o sprzedaż drewna i materiałów tarcych, o ile przedmiot sprzedaży w poszczególnym wypadku nie przekraczał 3000 m³ drewna użytkowego, 8 m³ drewna opałowego, lub 800 m³ materiałów tarcych, a cena sprzedaży nie była niższa od ceny wskazanej w taryfie urzędowej; zawieranie umów o sprzedaż produktów

leśnych niewymienionych wyżej oraz innych produktów gospodarczych, o ile cena kupna nie przekraczała w poszczególnym wypadku 500 tys. marek polskich i nie była niższa od ceny wskazanej w taryfie urzędowej; zawieranie umów o dzierżawę tartaków i innych zakładów przemysłowych oraz użytków ekonomicznych i innych nieruchomości, położonych w obrębie lasów państwowych lub przekazanych zarządowi okręgowemu lasów państwowych na mocy osobnych rozporządzeń, o ile czynsz roczny nie przekraczał 500 tys. marek polskich i o ile czas trwania umowy nie przekraczał sześciu lat; zawieranie umów o dzierżawę prawa do połowania i rybołówstwa, o ile czas trwania umowy nie przekraczał sześciu lat, a czynsz roczny kwoty 50 tys. marek polskich; kupno i sprzedaż inwentarza żywego i martwego, o ile cena kupna-sprzedaży nie przekraczała w ciągu jednego roku budżetowego kwoty 500 tys. marek polskich dla jednego nadleśnictwa; wznoszenie nowych budowli oraz naprawa istniejących, o ile wysokość poniesionych nakładów nie przekraczała w ciągu roku budżetowego kwoty 500 tys. marek polskich dla poszczególnego obiektu gospodarczego; zawieranie umów na dostawy z terminem nie dłuższym niż dwa lata, o ile należność za dostarczone przedmioty lub wynagrodzenie dostawcy nie przekraczało 500 tys. marek polskich⁴; przedstawianie Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państwowych do zatwierdzenia planów gospodarczych oraz projektów sposobu eksploatacji bogactw naturalnych; przedstawianie Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państwowych do zatwierdzenia wniosków w przedmiocie cenników drewna oraz innych płodów i użytków leśnych, jak również zatwierdzenia płac zarobkowych, dziennych i akordowych; mianowanie i przenoszenie w obrębie okręgu urzędników XII–IX stopnia służbowego oraz niższych funkcjonariuszy w granicach właściwego etatu osobowego i budżetu; przeniesienie na emeryturę na podstawie istniejących przepisów urzędników, wskazanych wyżej oraz funkcjonariuszy niższych; udzielanie urlopów, poza urlopami wypoczynkowymi, urzędnikom i funkcjonariuszom niższym do czterech tygodni; udzielanie w granicach właściwych kredytów urzędnikom i niższym funkcjonariuszom zapomóg, o ile zapomoga przyznana jednej osobie w ciągu jednego roku budżetowego nie przewyższa kwoty, równającej się u urzędników z uposażeniem powyżej VII stopnia służbowego jednomiesięcznej, u urzędników zaś poniżej VII stopnia służbowego i u funkcjonariuszy niższych dwumiesięcznej płacy zasadniczej wraz z wszystkimi dodatkami, stosownie do instrukcji, którą wyda Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych; wykonywanie wszelkich czynności, jakie z istoty administrowania lasami wynikają, oraz tych czynności, które zarządowi okręgowemu przekażą ustawy, rozporządzenia lub polecenia Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych; przedstawianie Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państwowych do zatwierdzenia szczegółowych sprawozdań oraz wniosków w sprawach dotyczących nabywania, zbywania i obciążania, w myśl istniejących ustaw, lasów państwowych, użytków ekonomicznych i innych nieruchomości, położonych w obrębie lasów państwowych lub przekazanych zarządowi okręgowemu na mocy osobnych rozporządzeń, a także w innych sprawach, wyszczególnionych w Rozporządzeniu lecz przekraczających zakres działania zarządu okręgowego; likwidacja serwitutów, ciążących na lasach państwowych, o ile

⁴ W dalszej części Rozporządzenia zastrzeżono, że normy pieniężne mogą być podwyższone lub obniżone na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

wartość roczna korzyści serwitutowych, jakie użytkownicy tracą z tytułu likwidacji przysługujących im służebności, nie przekracza wartości 3000 m³ drewna użytkowego, ustalonej według cen wskazanych w taryfie urzędowej⁵.

Rozporządzenie ustalało również zagadnienia organizacji samego zarządu okręgowego lasów państwowych. Na jego czele stał naczelnik, który kierował działalnością zarządu oraz wszystkich podległych mu urzędników i funkcjonariuszy niższych. Naczelnik zarządu ponosił odpowiedzialność za stan lasów w swoim okręgu, za wszelkie czynności podlegających mu funkcjonariuszy, za wykonanie budżetu oraz za całą administrację okręgu. W przypadkach wyłączających naczelnika z aktywnego zarządu, zastępował go w kierownictwie zarządu inspektor okręgowy, a w nieobecności tego ostatniego – najstarszy stopniem służbowym referent techniczno-leśny lub prawny. Inspektor okręgowy był bezpośrednim pomocnikiem naczelnika zarządu okręgowego w wykonaniu właściwych czynności urzędowych. Naczelnik zarządu mógł przekazać inspektorowi okręgowemu stałe rozstrzyganie samodzielne niektórych spraw.

W strukturze organizacyjnej zarządu okręgowego znalazły się działy: gospodarczo-techniczny, prawno-administracyjny, urządzania lasów, budowlano-techniczny, rachuby i kasowości. Przy każdym zarządzie okręgowym przewidziano również istnienie kancelarii. Szczegółowy zakres działania poszczególnych oddziałów i kancelarii określić miała w osobnych instrukcjach Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie organizacji i zakresu działania okręgowych zarządów lasów państwowych zostało zmienione rozporządzeniem z dnia 21 lipca 1922 r. w przedmiocie zmian właściwości terytorialnej zarządów okręgowych lasów państwowych w Warszawie, Radomiu, Białowieży i Łucku (Dz.U. z 1922 r., nr 64, poz. 574). Na mocy tego rozporządzenia z dniem 11 sierpnia 1922 r. z obszaru podległego zarządowi okręgowemu lasów państwowych w Radomiu wyłączono powiaty będziński i częstochowski i poddano je kompetencji zarządu okręgowego lasów państwowych w Warszawie.

Generalna zmiana administracji zarządzającej lasami państwowymi na obszarze byłej Galicji nastąpiła wiosną 1923 r. Do tego czasu dokonało się wiele zmian związanych z kształtowaniem granic państwa. Włączono do Polski część terytorium Górnego Śląska, w marcu 1923 r. Galicja Wschodnia została uznana za integralną część państwa polskiego. Właśnie dzień 15 marca 1923 r. uznaje się za datę oficjalnego zakończenia kształtowania granic Polski – tego dnia bowiem Konferencja Ambasadorów (rada krajów ententy decydujących o porządku świata po zakończeniu I wojny światowej) uznała wschodnią granicę Polski. Pozwoliło to podjąć na nowo kwestie organizacji administracji zarządzającej lasami państwowymi. Zwłaszcza jednak włączenie Górnego Śląska z jego ciężkim przemysłem i potrzebą szybkiego reagowania na potencjalne krytyczne sytuacje związane z zaopatrzeniem tegoż przemysłu w odpowiednią ilość drewna wymusiło podjęcie nowych rozwiązań, przenoszących choćby lokalne centrum decyzyjne z odległego Lwowa czy Radomia w okolice bliższe terenom przemysłowego Śląska

⁵ Punkt dotyczący serwitutów został wprowadzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 27 listopada 1922 r. (Dz.U. z 1922 r., nr 106, poz. 982).

(a trzeba pamiętać, że województwo śląskie było jedynym autonomicznym obszarem w granicach II Rzeczypospolitej) (Ciągwa, 1988). Stąd też kolejne rozporządzenie Rady Ministrów z 20 kwietnia 1923 r. w sprawie ustanowienia zarządu okręgowego lasów państwowych w Krakowie (Dz.U. z 1923 r., nr 49, poz. 334).

W paragrafie 2 rozporządzenie stanowiło, że do właściwości terytorialnej zarządu okręgowego lasów państwowych w Krakowie należeć będą powiaty: bialski, bocheński, brzeski, chrzanowski, dąbrowski, gorlicki, grybowski, jasielski, krakowski, limanowski, mielecki, myślenicki, nowosądecki, nowotarski, oświęcimski, pilzneński, podgórski, ropczycki, spisko-orawski, tarnowski, wadowicki, wielicki, żywiecki, będziński, częstochowski (z wyłączeniem gmin: Miedzo, Kamyk, Mykanów, Grabówka, Węglewice i Popów), miechowski, olkuski i pińczowski oraz cały obszar województwa śląskiego. By ten zasięg administracyjny był możliwy, wyłączono powiaty: bialski, bocheński, brzeski, chrzanowski, dąbrowski, gorlicki, grybowski, jasielski, krakowski, limanowski, mielecki, myślenicki, nowosądecki, nowotarski, oświęcimski, pilzneński, podgórski, ropczycki, spisko-orawski, tarnowski, wadowicki, wielicki, żywiecki oraz obszar Śląska Cieszyńskiego z zakresu działania zarządu okręgowego lasów państwowych we Lwowie; powiaty: będziński i częstochowski, prócz gmin: Miedzo, Kamyk, Mykanów, Grabówka. Węglewice i Popów – z zakresu działania zarządu okręgowego lasów państwowych w Warszawie, a powiaty: miechowski, olkuski i pińczowski – z zakresu działania zarządu okręgowego lasów państwowych w Radomiu.

Ustalono, że do ustanawianego właśnie nowego zarządu okręgowego lasów państwowych w Krakowie stosuje się wszystkie postanowienia rozporządzenia Rady Ministrów z 23 listopada 1920 r. w sprawie organizacji i zakresu działania okręgowych zarządów lasów państwowych z wszelkimi późniejszymi zmianami i uzupełnieniami.

Uznano jednocześnie, że obszary górnośląskiej oraz cieszyńskiej części województwa śląskiego stanowić będą odrębne okręgi inspekcyjne. Postanowiono jednocześnie, że inspektorzy tych okręgów będą mieć prawo bezpośredniego korespondowania z wojewodą śląskim oraz wydawania potrzebnych zarządzeń w wypadkach nagłych, wchodzących w zakres działania zarządu okręgowego lasów państwowych, a wynikających z konieczności zaopatrzenia ludności, przemysłu lub kopalni w drzewo opałowe, budulcowe i kopalniane. O zarządzeniach tych, o ile przekraczają one zakres działania inspektora okręgowego, winni oni niezwłocznie powiadomić zarząd okręgowy lasów państwowych.

I ta jednak zmiana nie okazała się trwałą. Katastrofalna sytuacja gospodarcza państwa związana z hiperinflacją wymusiła działania służące naprawie skarbu państwa i przeprowadzeniu reformy walutowej. W styczniu 1924 r. sejm przyjął ustawę właśnie w tym zakresie, formułując listę konkretnych działań mających ratować finanse publiczne i sytuację państwa. W art. 1 pkt 7 zapisano możliwość zatwierdzania – bez naruszenia jednak wypływających z obowiązującego prawodawstwa cywilnego praw osób trzecich – zmian w statutach instytucji kredytu długoterminowego, jak również dokonywanie zmiany ustaw i statutów, względnie nadawanie statutów państwowym instytucjom finansowym, przedsiębiorstwom państwowym oraz instytucjom przez Państwo dotowanym oraz tym, w których Państwo posiada udział, aby: scentralizować ich działalność; zreorganizować (względnie łączyć) je w celu osiągnięcia w ich

gospodarce najdalej idących oszczędności; zapewnić lokaty wolnych środków tych instytucji w papierach państwowych.

Właśnie w oparciu o ten zapis ustawy (oraz na podstawie uchwały Rady Ministrów z 26 czerwca 1924 r. o projekcie uchwały Prezydenta Rzeczypospolitej o statucie przedsiębiorstwa „Polskie Lasy Państwowe” [MP z 1924 r., nr 294, s. 3]), prezydent Stanisław Wojciechowski 28 czerwca 1924 r. wydał rozporządzenie w tej materii (Dz.U. z 1924 r., nr 56, poz. 570). Statut PLP stanowił, że przedsiębiorstwo zostało powołane do prowadzenia gospodarki w lasach państwowych. Ustalał również, że nowe przedsiębiorstwo przejmie administrację wszystkich lasów państwowych na całym obszarze Rzeczypospolitej wraz z wszelkimi przynależnościami, zakładami przemysłowymi, urządzeniami transportowymi itd., z wyłączeniem lasów, które posiadają specjalne przeznaczenie; przejmuje wykonanie wszelkich praw i zobowiązań, wynikających z państwowej gospodarki leśnej lub dotyczących tej gospodarki, z uwzględnieniem zamówień innych władz i urzędów państwowych, przyjętych przez zarząd lasów państwowych; przejmuje na zlecenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych administrację lasów prywatnych, wziętych pod zarząd państwowy. Określono w statucie organy przedsiębiorstwa, którymi były: Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, dyrekcje okręgowe lasów państwowych oraz nadleśnictwa. Na wniosek Dyrektora Generalnego Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych mógł ustanowić inne jeszcze organy przedsiębiorstwa.

W dalszej części statutu zapowiadał, że liczbę, siedziby i zasięg granic dyrekcji okręgowych lasów państwowych określi Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych na wniosek Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych. Z kolei liczbę, siedziby i okręgi nadleśnictw miał wyznaczyć Dyrektor Generalny na wniosek dyrektora okręgowego. Do kompetencji dyrekcji okręgowych miało należeć kierowanie administracją lasów państwowych w obrębie dyrekcji; zawieranie umów i zaciąganie zobowiązań w granicach zakreślonych przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych, sporządzanie planów gospodarstwa leśnego i przedstawienie ich Dyrekcji Generalnej; nadzór nad podległymi organami przedsiębiorstwa. Natomiast do zakresu działania nadleśnictwa należeć miało: prowadzenie gospodarstwa leśnego na obszarze nadleśnictwa; zawieranie umów i zaciąganie zobowiązań w granicach, określonych przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych; nadzór nad personelem nadleśnictwa.

Statut zawierał również przepisy dotyczące zatrudniania dotychczasowych pracowników, zmieniając warunki umów i status wielu osób, co wywołało powszechne niezadowolenie leśników. Podnoszono, że zaplanowana komercjalizacja lasów państwowych może pozbawić państwo prawdziwej kontroli nad substancją leśną i wpływu na regulowanie cen.

Z drugiej zaś strony Minister postępował zgodnie z zapisami prezydenckiego rozporządzenia, wydając dwa własne rozporządzenia 30 września 1924 r. W pierwszym ustalił datę rozpoczęcia działalności przez przedsiębiorstwo „Polskie Lasy Państwowe” na dzień 1 października 1924 r. (MP z 1924 r., nr 225, poz. 689), drugie dotyczyło organizacji przedsiębiorstwa „Polskie Lasy Państwowe” (MP z 1924 r., nr 225, poz. 690). W par. 2 drugiego z rozporządzeń minister ustanowił jedenaście okręgowych dyrekcji lasów państwowych: w Warszawie, Radomiu, Siedlcach, Lwowie, Łucku, Białowieży, Wilnie, Poznaniu, Bydgoszczy i Toruniu (tu znaleźć się miały siedziby dwóch dyrekcji – toruńskiej i gdańskiej). Jednocześnie Minister ustalił

sieć nadleśnictw. W okręgu warszawskim było ich 45, w tym trzy w wyodrębnionej Inspekcji Rybnickiej, w okręgu radomskim – 33 nadleśnictwa, w siedleckim – 38, we lwowskim – 46, a także tereny Śląska Cieszyńskiego, Spisza i Orawy, w łuckim – 29 nadleśnictw, w białowieżskim – 33, w wileńskim – 32, w poznańskim – 26, w bydgoskim – 13, w toruńskim – 34 i gdańskim – 20. Analiza treści rozporządzenia pozwala zauważyć, że zlikwidowany został okręgowy zarząd lasów państwowych w Krakowie. Jego terytorium znalazło się w trzech okręgach dyrekcji lasów państwowych – warszawskim, radomskim i lwowskim.

Jednocześnie w parlamencie przygotowywano jednak inne rozwiązanie dotyczące gospodarki leśnej i administracyjnego zarządu lasami państwowymi. Sejm wypowiedział się m.in. w tej sprawie, przyjmując 31 lipca 1924 r. ustawę o naprawie Skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego. W art. 1 cz. A zapowiedziano oszczędności w gospodarstwie państwowym m.in. poprzez zorganizowanie samodzielnych gospodarczo, względnie i prawnie przedsiębiorstw dla eksploatacji kolei i lasów państwowych, jednak bez prawa do samodzielnego zaciągania pożyczek i pozbywania się majątku państwowego, o ile nie wynikało to z normalnej eksploatacji tych przedsiębiorstw (Dz.U. z 1924 r., nr 71, poz. 687). W kontekście tej ustawy, 22 grudnia 1924 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę o projekcie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o organizacji administracji lasów państwowych (MP z 1924 r., nr 294, s. 4).

Na podstawie wspomnianej ustawy z 31 lipca 1924 r. i uchwały Rady Ministrów z 22 grudnia 1924 r., prezydent Stanisław Wojciechowski, 30 grudnia 1924 r., wydał rozporządzenie (Dz.U. z 1924 r., nr 119, poz. 1079), na mocy którego sprawy gospodarki w lasach państwowych, będących pod zarządem Ministra Rolnictwa, wydzielono w odrębną gałąź administracji państwowej pod nazwą administracji lasów państwowych. Lasy państwowe nie były więc, jak wcześniej, przedsiębiorstwem państwowym na pełnym samodzielnym rozrachunku. Administrację lasów państwowych stanowił Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych poprzez dyrekcje lasów państwowych i nadleśnictwa. Ustalenie okręgów i siedzib poszczególnych dyrekcji oddano kompetencji Rady Ministrów, która miała określić powyższe w drodze stosownych rozporządzeń.

Jednocześnie wyraźnie zapisano, że administracja lasów państwowych, zorganizowana w myśl niniejszego rozporządzenia, będzie wprowadzona w życie z dniem 1 lutego 1925 r. Z tym samym dniem straciło więc moc obowiązującą rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 czerwca 1924 r. o statucie przedsiębiorstwa „Polskie Lasy Państwowe”. Prezydenckie rozporządzenie z 30 grudnia 1924 r. zostało dwukrotnie znowelizowane. Pierwsza zmiana nastąpiła na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. (Dz.U. z 1928 r., nr 38, poz. 373). Minister otrzymał m.in. prawo ustanawiania niezależnych administracyjnie od nadleśnictw zarządów gospodarstw i zakładów przemysłowych, transportowych i innych związanych gospodarczo z lasami państwowymi, a także określać zakres ich działania oraz organizację. Większość przepisów tej noweli dotyczyła kwestii zatrudniania pracowników i zabezpieczenia emerytalnego. Druga nowelizacja została dokonana na mocy kolejnego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 3 grudnia 1930 r. (Dz.U. z 1930 r., nr 86, poz. 661), w którym większość zmian miała z kolei charakter redakcyjny. Część przepisów prezydenckiego

rozporządzenia z 1924 r. (rozdział drugi oraz część I, II i III rozdziału trzeciego) straciła moc obowiązującą także na podstawie dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z 30 września 1936 r. o państwowym gospodarstwie leśnym (Dz.U. z 1936 r., nr 75, poz. 533).

Wykonując przepisy rozporządzenia Prezydenta z 30 grudnia 1924 r., Rada Ministrów wydała własne rozporządzenie – 16 stycznia 1925 r., z mocą obowiązywania od 1 lutego 1925 r. – w sprawie utworzenia dyrekcji lasów państwowych (Dz.U. z 1925 r., nr 9, poz. 62). Utworzono dziesięć takich jednostek z siedzibami w: Warszawie, Radomiu, Siedlcach, Białowieży, Wilnie, Łucku, Lwowie, Toruniu, Bydgoszczy i Poznaniu. Tereny późniejszego okręgu krakowsko-śląskiego lasów państwowych należały do trzech dyrekcji – warszawskiej, radomskiej i lwowskiej.

Rozporządzeniem z 30 stycznia 1925 r. Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych określił uprawnienia dyrekcji Lasów Państwowych i nadleśnictw w zakresie zawierania umów dotyczących gospodarki w lasach państwowych (Dz.U. z 1925 r., nr 11, poz. 84), ale straciło moc obowiązującą z dniem 18 maja 1938 r., kiedy weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 10 maja 1938 r. o uchyleniu rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dnia 30 stycznia 1925 r. o zakresie uprawnień dyrekcji lasów państwowych i nadleśnictw przy zawieraniu umów, dotyczących gospodarki w lasach państwowych (Dz.U. z 1938, nr 36, poz. 304).

W ciągu kilku najbliższych lat po 1924 r. Rada Ministrów albo Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych (Minister Rolnictwa, Minister Rolnictwa i Reform Rolnych) wydawali akty prawne wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z grudnia 1924 r. Dotyczyły one głównie kwestii służbowych – zaszeregowania pracowników, rang, egzaminów, mundurów i odznak, jakimi mieli posługiwać się leśnicy. Wiele rozporządzeń ministra dotyczyło tworzenia nowych nadleśnictw bądź zmiany ich siedzib (np. nadleśnictwa Dyminy i Pobołowice w dyrekcji radomskiej), powołania jednostek szczególnych – tartaków państwowych (w Kiwercach i Zabłociu, dyrekcja łucka; Garbatce, dyrekcja radomska, Worochcie, dyrekcja lwowska), zakładu doświadczalnego lasów państwowych, zarządu kolejek leśnych (w dyrekcji radomskiej i lwowskiej). Kilka spośród zarządzeń Ministra wydaje się jednak szczególnie istotnych. Pierwsze, z 15 maja 1931 r., stanowiło, że w strukturze Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych działać będzie sześć wydziałów (Organizacyjny, Urządzenia Gospodarstwa Leśnego, Gospodarstwa Leśnego, Handlowy, Budownictwa i Komunikacji, Finansowy) oraz Inspekcja Główna, Radca Prawny i Sekretariat (MP z 1931 r., nr 117, poz. 174). Zarządzenie to zostało uchylone zarządzeniem z 26 stycznia 1934 r. o wewnętrznej organizacji Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych. Stanowiło ono, że ta składać się będzie z działów (organizacji i inspekcji, produkcji drzewa, użytkowania i zbytu drewna, użytków ubocznych i gospodarstw nieleśnych), biur (prawnego, finansowego, technicznego i osobowego) oraz sekretariatu (MP z 1934 r., nr 24, poz. 36). Kilka miesięcy później, 20 marca 1934 r., Minister wydał jeszcze jedno zarządzenie, dodając jako jednostkę organizacyjną Dyrekcji Naczelnej Instytut Badawczy Lasów Państwowych (MP z 1934 r., nr 99, poz. 142). Drugie zarządzenie, z 12 lutego 1934 r., wprowadzające statut organizacyjny dyrekcji lasów państwowych, stanowiło, że każda z nich będzie składać się z biur (organizacji i inspekcji, produkcji drzewa, użytkowania i zbytu

drewna, użytków ubocznych i gospodarstw nieleśnych, prawne, finansowe, techniczne) oraz oddziału osobowego i sekretariatu dyrekcji (MP z 1934 r., nr 41, poz. 55).

Jednym z najważniejszych dokumentów dotyczących sfery administracji w lasach państwowych na obszarze południowej Polski jest zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 28 września 1934 r. o utworzeniu jednostki organizacyjnej szczególnej pod nazwą „Inspekcja Państwowych Lasów Śląskich”. Paragraf pierwszy tego aktu prawnego brzmiał następująco: „Dla sprawowania czynności inspekcyjnych nad lasami państwowymi i innymi nieruchomościami, położonymi na obszarze województwa śląskiego i należącymi do państwowego gospodarstwa leśnego, tworzy się jednostkę organizacyjną szczególną pod nazwą «Inspekcja Państwowych Lasów Śląskich» z siedzibą w Cieszynie, podległą Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie. Inspekcja Państwowych Lasów Śląskich będzie ponadto sprawowała administrację tych nieruchomości położonych na obszarze województwa śląskiego i należących do państwowego gospodarstwa leśnego, które nie są poddane pod zarząd nadleśnictw lub innych organów administracji lasów państwowych” (MP z 1934 r., nr 225, poz. 291).

Chcąc spojrzeć na wszystkie okoliczności powstania Krakowsko-Śląskiej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie, należy przyrzeć się jeszcze jednemu znaczącemu kompleksowi leśnemu – Lasom Pszczyńskim na Górnym Śląsku, stanowiącym fragment dziewiczej Puszczy Śląskiej. Obok nazwy Lasy Pszczyńskie pojawiają się jeszcze nazwy Puszcza Pszczyńska (wraz z Lasami Raciborskimi) oraz Lasy Kobiórskie (po zachodniej stronie drogi z Katowic do Bielska-Białej). Pierwotnie Lasy Pszczyńskie sięgały aż po Katowice. Ich częścią były Lasy Panewnickie, jako dziedzina ksiąząt pszczyńskich. Przedostatni właściciel ogromnych dóbr, tzw. księstwa pszczyńskiego, książę Jan Henryk XV Hochberg przyjął polskie obywatelstwo (od 1922 r. obszar jego własności znajdował się w granicach Polski). Prowadził jednak bardzo kosztowny tryb życia i w roku 1937 ok. 20 tys. ha lasów tytułem jego długów przejęło na własność polskie państwo (zob. Dz.U. z 1937 r., nr 60, poz. 474; Dz.U. 1938, nr 51, poz. 398). Istniejące od 1820 roku leśnictwo Kobiór zostało powiększone, a lasy pszczyńskie stały się ważnym elementem Lasów Państwowych. Przejęcie na własność Skarbu Państwa tak znacznego obszaru leśnego, obok innych czynników, skłoniło Dyrekcję Naczelną Lasów Państwowych do zmian w sieci granic Dyrekcji Okręgowych.

Najważniejsze zmiany, z punktu widzenia organizacji administracji leśnej w południowej Polsce, nastąpiły w 1938 r. (zmiana w postaci likwidacji okręgu dyrekcji w Bydgoszczy [Dz.U. z 1932 r., nr 64, poz. 600] dla omawianego tematu nie miała właściwie znaczenia). Uprawniona do decydowania w tym temacie Rada Ministrów 13 lipca tegoż roku wydała rozporządzenie o ustaleniu okręgów i siedzib dyrekcji lasów państwowych z mocą obowiązująca od 1 października 1938 r. (Dz.U. z 1938 r., nr 53, poz. 413). Powołano dziewięć okręgów: pomorski z siedzibą dyrekcji w Toruniu, poznański (Poznań), warszawski (Warszawa), radomski (Radom), białostocki (Białowieża), wileński (Wilno), siedlecki (Siedlce), wołyński (Łuck) i lwowski (Lwów). Całe terytorium późniejszego okręgu dyrekcji krakowsko-śląskiej znalazło się w granicach okręgu lasów państwowych w Radomiu. Okręg ten obejmował bowiem całe województwo śląskie, całe województwo krakowskie, znaczną większość województwa kieleckiego (bez północnych części trzech gmin – Popów, Lipie i Kuźniczka – powiatu

częstochowskiego). Oznaczało to konieczność przekazania agend jednostek administracji leśnej, pozostających dotąd pod zarządem dyrekcji w Warszawie (obszary województwa śląskiego) i dyrekcji we Lwowie (obszary województwa krakowskiego), do kompetencji okręgu radomskiego Lasów Państwowych.

W lipcu 1938 r., kiedy ukazało się rozporządzenie Rady Ministrów o nowej sieci administracji Lasów Państwowych, i później, z dniem 1 października, kiedy zaczynało ono obowiązywać, mogło się wydawać, że sieć ta uległa już stabilizacji. Utworzone okręgi miały wyraźnie przemyślany obszar, koncentrowały w swych rękach lasy różnorodne co do biologicznego środowiska i pod względem gatunkowym, ale jednocześnie siedziby dyrekcji okręgowych zapewniały lepszą komunikację z nadleśnictwami. Na pewno nadleśniczym z Górnego Śląska czy zachodniej Małopolski bliżej było do Radomia niż do Lwowa.

Jesienią 1938 r. nastąpiły jednak wydarzenia polityczne, których konsekwencje wywołały kolejne zmiany w strukturze administracji Lasów Państwowych (szerzej: Nowak, Pianic [red.], 2015). Po zakończeniu konferencji w Monachium, 30 września 1938 r., i uznaniu przez rząd Czechosłowacji terytorialnych ustępstw na rzecz Niemiec (gwarantowanych przez uczestników konferencji – Francję, Niemcy, Wielką Brytanię i Włochy), polski rząd wystosował do rządu Czechosłowacji ultimatum związane z korektą granicy polsko-czechosłowackiej. Żądanie dotyczyło obszaru Zaolzia na zasadzie rozgraniczenia etnicznego. Rząd Czechosłowacji wyraził na to zgodę i 2 października oddziały Wojska Polskiego wkroczyły na sporne terytorium. Wcielony do Polski obszar miał powierzchnię 906 km², zamieszkiwało go około 218 tys. osób (200 tys. Polaków, 10 tys. Czechów i 8 tys. Niemców). Administracyjnie obszar ten włączono w granice województwa śląskiego, organizując dwa powiaty – cieszyński i frysztański.

Lokalne przedsiębiorstwa stopniowo włączano w organizm gospodarczy Polski. Do kierowania nimi, a także jednostkami administracji państwowej, placówkami pocztowymi, szkołami, lasami itp. w miejsce Czechów i Niemców ściągano specjalistów z Polski, głównie z terenu dawnego pruskiego Górnego Śląska. Było wśród nich wielu mieszkańców Zaolzia, którzy opuścili je po przejściu go przez Czechosłowację w 1920 r. Jednocześnie Polska podjęła kwestię korekty granicy w okolicach Tatr. W listopadzie 1938 r. właściwie wymusiliśmy (i wywalczyliśmy zbrojnie) zwrot skrawków Spiszu i Orawy (około 220 km²) (Brzoza, 2001, s. 257).

W celu przejścia i zorganizowania lasów zaolziańskich i zespolenia ich z jednostkami administracji leśnej w Polsce, dyrektor naczelny Lasów Państwowych, Adam Lorent, delegował do tych działań inż. Konrada Szuberta, stojącego na czele dyrekcji we Lwowie. Było to jeszcze przed wydaniem przez Radę Ministrów rozporządzenia o powołaniu dyrekcji krakowsko-śląskiej. Wracając do Lwowa, inż. Szubert zginął na skutek wypadku samochodowego 19 listopada 1938 r. (*Ś.p. inż. Konrad Szubert...*, 1938).

Sam proces wytyczania nowego przebiegu granicy między Polską a Czechosłowacją zakończył się 1 grudnia 1938 r. (*Lasy na terenach przyłączonych...*, 1938, s. 572). W wyniku dokonanych zmian do obszarów zarządzanych przez Lasy Państwowe dołączono cztery – różne wielkością – enklawy. Na Śląsku Zaolziańskim ponad 20 800 ha (w tym 19 000 lasów i 1800 ha pól) zorganizowano w pięć nowych nadleśnictw: Łomna, Morawka, Piosek, Trzycieź i Tyra, rozłożonych na południe od Cieszyna. Powołano jednocześnie jednostki organizacyjne

szczególne: Zarząd Tartaku Państwowego w Jabłonkowie i Państwowe Zamkowe Zakłady Przemysłowe w Cieszynie. W skład tych ostatnich weszły: browar w Cieszynie, zakład rektyfikacji i olejarnia w Mostach Wielkich oraz fabryka wódek w Bogucicach. Na Orawie (to druga enklawa) dokonano niewielkiego wyrównania granicy (jakkolwiek eufemistycznie to brzmi) w rejonie Nadleśnictwa Orawa, w wyniku czego jego obszar uległ nieznacznemu powiększeniu. Enklawa trzecia przypadła Polsce na Spiszu. Do Polski włączono cały obszar Jaworzyny o powierzchni około 11 000 ha, stanowiący dawną posiadłość ks. Hohenlohe, którą rząd Czechosłowacji zakupił w 1936 r. i przeznaczył na utworzenie Tatrzańskiego Parku Narodowego (rządy Polski i Czechosłowacji realizowały ten cel od 1925 r.). Tereny Jaworzyny obejmujące 6500 ha lasów (pozostałe to wysokie górskie turnie i hale) połączono z dotychczasowym Nadleśnictwem Bukowina, tworząc nową jednostkę – Nadleśnictwo Jaworzyna. Minister Rolnictwa i Reform Rolnych 26 czerwca 1939 r. wydał zarządzenie o uznaniu lasów państwowych na obszarze Nadleśnictw Jaworzyna i Zakopane za lasy ochronne i o utworzeniu jednostki organizacyjnej szczególnej „Park Przyrody w Tatrach” (MP z 1939 r., nr 154, poz. 365), którego siedzibą była również Jaworzyna. W rejonie Pienin – enklawa czwarta – Polska uzyskała 420 ha lasów, stanowiących dotychczas słowacką część Parku Narodowego w Pieninach. Minister Rolnictwa zarządzeniem z 23 maja 1932 r. (wtedy jeszcze w okręgu Dyrekcji Lasów Państwowych we Lwowie) powołał jednostkę organizacyjną szczególną pod nazwą „Park Narodowy w Pieninach” (MP z 1932, Nr 123, poz. 156). Objął on lasy państwowe położone na terenie gmin Krościenko, Szczawnica Niżna, Sromowce Niżne i Czorsztyn w powiecie nowotarskim województwa krakowskiego. Teraz, w 1938 r., połączono je, przez co jednostka objęła całe Pieniny i obszar ponad 1200 ha.

Reasumując – polityczne działania spowodowały włączenie do Polski obszarów obejmujących lasy, które państwo polskie przejęło na własność. Stąd pojawiła się konieczność kolejnej korekty w zakresie administracji Lasów Państwowych. Uprawniona do tego Rada Ministrów wydała stosowne rozporządzenie 25 listopada 1938 r. Na jego mocy, w oparciu o rozporządzenie Prezydenta RP z 30 grudnia 1924 r. o organizacji administracji lasów państwowych w brzmieniu nadanym rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 3 grudnia 1930 r. utworzono tym razem dziesięć okręgów Lasów Państwowych: pomorski (z siedzibą dyrekcji w Toruniu), poznański, warszawski, radomski, krakowsko-śląski (z siedzibą dyrekcji w Cieszynie), białostocki (z siedzibą dyrekcji w Białowieży), wileński, siedlecki, wołyński (z siedzibą dyrekcji w Łucku) i lwowski (Dz.U. z 1938 r., nr 95, poz. 639).

O ile całkowitą nowością było powołanie okręgu krakowsko-śląskiego, o tyle nastąpiły również zmiany w granicach niektórych innych okręgów, zwłaszcza radomskiego i lwowskiego. Nowy okręg utworzony na terenie Małopolski i polskiej części Górnego Śląska obejmował województwo krakowskie (w całości) i województwo śląskie (w całości) oraz powiaty: będziński, miechowski, olkuski, sosnowiecki, zawierciański i częstochowski (z wyjątkiem gmin: Popów, Lipie i Kuźniczka) oraz gminy: Irządze, Lelów, Moskarzew, Rokitno, Słupia i Szczekociny w powiecie włoszczowskim z obszaru województwa kieleckiego.

Jednocześnie ustalono, że rozporządzenie wejdzie w życie z dniem ogłoszenia (był to dzień 7 grudnia 1938 r.) z zastrzeżeniem, że przekazanie przez właściwe dyrekcje Lasów

Państwowych obszarów, które miały wejść w skład okręgów radomskiego i krakowsko-śląskiego, nastąpi w terminach ustalonych przez Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych. Ogłoszono także, że z tym samym dniem wejścia w życie rzeczonoego rozporządzenia straci moc prawną poprzednie, z 13 lipca 1938 r.

W skład okręgu dyrekcji krakowsko-śląskiej weszło łącznie 47 jednostek organizacyjnych. W tej liczbie znalazły się nadleśnictwa: Brenna (p.o. nadleśniczy Feliks Wieczorek), Bukowina, Chybie (Franciszek Świątkowski), Czarny Las (Karol Siostrzonek), Dąbrowa (Stanisław Szczepański), Damienice (Tadeusz Złowodzki), Grobla (Bolesław Lisowski), Grodzisko (Aleksander Zieliński), Hażlach (Stefan Jasienicki), Herby (Witold Małyszewicz), Istebna (vacat), Jaworzyna, Kobiór (Witold Jagodziński), Łobodno (Tadeusz Macherski), Łomna, Łysa Góra (Gustaw Kleindinst), Miechów (Stanisław Herrmann), Murcki (Mieczysław Brzozowski), Muszyna (p.o. Stefan Ajdukiewicz), Niepołomice (Bolesław Dyndowicz), Olkusz (p.o. Marian Podkoński), Olsztyn (Stefan Rzepecki), Orawa (Zygmunt Groblewski), Panki (Józef Bryczkowski), Paruszowice (Tadeusz Truskowski), Piosek, Pszczyna (Ferdynand Tschöp), Rybnik (Tomasz Sokołowski), Rzeniszów (Henryk Gadowski), Stary Sącz (Juliusz Eminowicz), Śnietnica (Karol Stieber), Trzycieź, Tyra, Ustron (Zygmunt Tomaszewski), Wisła (Jan Cieniela), Zakopane (Tadeusz Piórko), Zrębice (Edward Pfabe), Żarnowiec (projektowane), Żwaków (Stanisław Girajtis). Pozostałe jednostki to: Park Narodowy w Pieninach (p.o. Stanisław Smólski), Zarząd Państwowych Lasów Pszczyńskich (podlegały mu nadleśnictwa Kobiór, Murcki, Pszczyna, Żwaków oraz tartak Kobiór), Zarządy Tartaków Państwowych w Jabłonkowie, Kłaju, Ustroniu i Zagórzu, Zarząd Państwowej Destylarni Żywicy w Zagórzu, Zarząd Państwowego Gospodarstwa Rybnego w Dębowcu, Państwowe Zamkowe Zakłady w Cieszynie (Hoppen, Huszcza [red.], 1939, s. 176–178). Zniesione zostały natomiast dwie jednostki szczególne – Inspekcja Państwowych Lasów Śląskich w Cieszynie oraz Zarząd Lasów Podhalańskich w Zakopanem (*Lasy na terenach przyłączonych...*, 1938, s. 572).

Wypełniając przepisy Rozporządzenia Rady Ministrów z 25 listopada 1938 r., Minister Rolnictwa i Reform Rolnych Juliusz Poniatoński wydał 22 grudnia tegoż roku zarządzenie w sprawie ustalenia terminów przekazania Dyrekcjom Lasów Państwowych okręgu radomskiego i krakowsko-śląskiego obszarów państwowego gospodarstwa leśnego, położonych w województwach krakowskim i śląskim oraz części województwa kieleckiego i lubelskiego.

Minister wskazał dwa terminy realizacji wspomnianych działań. W przypadku Dyrekcji Lasów Państwowych okręgu radomskiego – gdzie chodziło o obszary Lasów Państwowych położone w województwie lubelskim (z wyjątkiem powiatów: bialskiego, łukowskiego, radzyńskiego i siedleckiego) – określono, iż przekazanie to ma nastąpić niezwłocznie. Należy to oczywiście wiązać z przekazaniem dokumentacji i agend miejscowych instytucji zarządzających określonymi obszarami, czyli nadleśnictw. Niezwłoczność wynikała z faktu, że właściwie nie było trudne dokonanie tych czynności wobec istnienia Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu, gdy tworzenie struktur takiego urzędu nie było potrzebne.

Inaczej rzecz miała się z Dyrekcją Lasów Państwowych okręgu krakowsko-śląskiego z siedzibą w Cieszynie. W tym wypadku należało powołać od podstaw biuro dyrekcji ulokowane zresztą na obrzeżach obszaru pozostającego w jej zarządzie, czyli w pogranicznym Cieszynie.

Lokalizacja nie była jednak przypadkowa. Można wskazać dwa argumenty uzasadniające wybór tego miasta na siedzibę władz nowej jednostki administracyjnej w strukturze Lasów Państwowych. Pierwszy to kwestie polityczne, związane z dokonaniem właśnie zajęcia Zaolzia i włączeniem go w granice administracji państwowej. Bez wątpienia ulokowanie dyrekcji państwowego przedsiębiorstwa właściwie u wrót włączonej w granice państwa prowincji musiało oznaczać determinację władz w podejmowaniu działań służących jej utrzymaniu w granicach Polski. Wskazywało to ponadto na szybko dokonujące się połączenie z istniejącymi już strukturami, co mogło uzasadniać argumenty wykorzystane w politycznej akcji propagandowej wspierającej zajęcie Zaolzia o bliskości, podobieństwie organizacyjnym i łączności tych ziem z „macierzą” polską. O wiele mniej emocjonalny i logiczny z gospodarczego punktu widzenia był jednak argument drugi. Większość obszarów leśnych pozostających w rękach państwa koncentrowała się w granicach województwa śląskiego i samego Śląska Cieszyńskiego bądź w stosunkowo niedalekiej od Cieszyna odległości. Na terenie województwa krakowskiego obszarów w administracji lasów państwowych było jednak dużo mniej.

Jakakolwiek nie byłaby jednak siedziba nowej dyrekcji, oznaczała konieczność pewnych działań przygotowawczych do jej utworzenia. Stąd zresztą data przepisów ministerialnych. O ile sama Dyrekcja powstała na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z 25 listopada 1938 r., to dopiero po czterech tygodniach Minister wydał przepisy wyznaczające termin przekazania obszarów Lasów Państwowych i agend przedsiębiorstwa do 1 lutego 1939 r. A były to przecież obszary niemałe. Nowa dyrekcja obejmowała bowiem teren całego województwa krakowskiego, województwa śląskiego (z wyjątkiem gmin Popów, Lipie i Kuźniczka w powiecie częstochowskim) oraz powiatów miechowskiego i olkuskiego i gmin Irządze, Lelów, Moskarzew, Rokitno, Słupia i Szczekociny w powiecie włoszczowskim w województwie kieleckim (MP z 1939 r., nr 1, poz. 1).

Dyrektorem nowej struktury organizacyjnej został Franciszek Grychowski (1891–1964), wykształcony i doświadczony leśnik, pracujący wcześniej na różnych stanowiskach (w tym leśniczego, kierownika Biura Użytkowania Lasu i Zbytu Drewna w DLP w Białowieży i kierownika Biura Eksploatacji i Zbytu DNLP w Warszawie) (Skowronek, 2018; Szymański, Ostrowski, Kłoskowska, 1989; Tymiński, 1965).

Struktura wewnętrzna Dyrekcji obejmowała siedem Biur: Organizacji i Inspekcji, Produkcji Drewna, Użytkowania i Zbytu, Użytków Obocznych i Gospodarstw Nieleśnych, Prawne, Finansowe, Techniczne oraz Oddział Osobowy i Sekretariat.

Powstanie dyrekcji Lasów Państwowych okręgu krakowsko-śląskiego ostatecznie stało się faktem w 1938 r. i było jednym z wielu elementów zmian struktury zarządzania dobrami państwowymi. Trudno zresztą powiedzieć na ile mogła to być zmiana trwała – w 1939 r. wybuchła wojna, której konsekwencje zarówno w zakresie granic państwa, jak i (to chyba ważniejsze) kwestii własności, zmieniły zupełnie obraz Lasów Państwowych. Droga do powstania dyrekcji w Cieszynie była dynamiczna, a częstotliwość zmian świadczy z jednej strony o próbach dostosowania struktury zarządzania lasami do sytuacji międzynarodowej, ale też ekonomicznej, z drugiej zaś łagodziła różnice między zaborczymi dzielnicami, uwzględniając przecież o wiele

inną w tym czasie strukturę własności. Nie może więc dziwić brak stabilności w zakresie przepisów prawa stanowiących podstawę organizacyjną Lasów Państwowych.

Bibliografia

Publikacje

- Brzoza, C. (2001). *Polska w czasach niepodległości i drugiej wojny światowej (1918–1945)*. Wielka Historia Polski. T. 9. Kraków: Fogra.
- Ciągwa, J. (1988). *Autonomia Śląska (1922–1939)*. Katowice: Muzeum Śląskie.
- Dyrektor Lasów Państwowych zginął w katastrofie samochodowej. (1938). Goniec Częstochowski, 267, 3–4.*
- Hoppen, M., Huszcza, L. (red.). (1939). *Kalendarz leśny informacyjny*. Wilno: Wydawnictwo Oddziału Wileńskiego Związku Zaw. Leśników w Rzeczypospolitej Polskiej.
- Lasy na terenach przyłączonych do Polski wskutek zmiany granic na południu państwa. (1938). *Las Polski, 12, 572.*
- Nowak, K., Pianic, I. (red.). (2015). *Śląsk Cieszyński w latach 1918–1945*. Cieszyn: Starostwo Powiatowe.
- Skowronek, M. (2018). Dyrektorzy dyrekcji Lasów Państwowych w latach 1924–1939. *Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej, 17, 299–320.*
- Szymański, B., Ostrowski, W., Kłoskowska, A. (1989). Poczet członków honorowych Polskiego Towarzystwa Leśnego (1882–1988). *Sylvan, 9–10, 28–29.*
- Ś.p. inż. Konrad Szubert – wspomnienie pośmiertne. (1938). *Las Polski, 12, 529–531.*
- Tymiński, M. (1965). Franciszek Grychowski. *Sylvan, 4, 71–72.*
- Zagóra-Jonszta, U. (2017). Własność państwowa w gospodarce Drugiej Rzeczypospolitej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 475, 405–414.*

Akty prawne

- Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego. Dz.U. z 1924 r., nr 71, poz. 687.
- Ustawa z dnia 7 sierpnia 1937 r. o zniesieniu fideikomisu Pszczyńskiego, Dz.U. z 1937 r., nr 60, poz. 474.
- Dekret z dnia 3 stycznia 1918 r. Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskiem. Dz.Praw P.Pol. z 1918 r., nr 1, poz. 1.
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 września 1936 r. o państwowym gospodarstwie leśnym. Dz.U. z 1936 r., nr 75, poz. 533.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o organizacji administracji lasów państwowych. Dz.U. z 1924 r., nr 119, poz. 1079.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 czerwca 1924 r. o statucie przedsiębiorstwa „Polskie Lasy Państwowe”. Dz.U. z 1924 r., nr 56, poz. 570.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 kwietnia 1927 r. o wprowadzeniu nazwy „Minister Rolnictwa” i „Ministerstwo Rolnictwa”. Dz.U. z 1927 r., nr 38, poz. 337.

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. zmieniające rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o organizacji administracji lasów państwowych. Dz.U. z 1928 r., nr 38, poz. 373.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1930 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o organizacji administracji lasów państwowych. Dz.U. z 1930 r., nr 86, poz. 661.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 maja 1932 r. o ustanowieniu urzędu Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych. Dz.U. z 1932 r., nr 51, poz. 480.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie administracji państwowej w Galicji. Dz.Praw P.Pol. z 1919 r., nr 24, poz. 240.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie organizacji Zarządów Dóbr Państwowych. Dz.Praw P.Pol. z 1919 r., Nr 41, poz. 301.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie objęcia przez Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych zarządu na terenie b. zaboru austriackiego. Dz.Praw P.Pol. z 1919 r., nr 61, poz. 365.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 listopada 1920 r. w przedmiocie organizacji i zakresu działania okręgowych zarządów lasów państwowych. Dz.U. z 1920 r., nr 114, poz. 753.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 listopada 1922 r. w przedmiocie uzupełnienia rozporządzenia o organizacji i zakresie działania okręgowych zarządów lasów państwowych. Dz.U. z 1922 r., nr 106, poz. 982.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 lipca 1922 r. w przedmiocie zmian właściwości terytorjalnej zarządów okręgowych lasów państwowych w Warszawie, Radomiu, Białowieży i Łucku. Dz.U. z 1922 r., nr 64, poz. 574.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 kwietnia 1923 r. w przedmiocie ustanowienia zarządu okręgowego lasów państwowych w Krakowie. Dz.U. z 1923 r., nr 49, poz. 334.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1925 r. o utworzeniu dyrekcji lasów państwowych. Dz.U. z 1925 r., nr 9, poz. 62.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 lipca 1932 r. o zniesieniu Dyrekcji Lasów Państwowych w Bydgoszczy. Dz.U. z 1932 r., nr 64, poz. 600.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 1938 r. o ustaleniu okręgów, i siedzib dyrekcji Lasów Państwowych. Dz.U. z 1938 r., nr 53, poz. 413.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 1938 r. o likwidacji fideikomisu Pszczyńskiego, Dz.U. z 1938 r., nr 51, poz. 398.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 listopada 1938 r. o ustaleniu okręgów i siedzib dyrekcji Lasów Państwowych. Dz.U. z 1938 r., nr 95, poz. 639.
- Rozporządzenie Wykonawcze Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych w przedmiocie utworzenia Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych we Lwowie. Dz.Urz. MRiDP z 1919 r., nr 9, s. 301–302. Dostępny w Internecie: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/302857/edition/289768/content> [dostęp: 2024-07-09].
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dnia 30 września 1924 r. w sprawie rozpoczęcia czynności przez przedsiębiorstwo „Polskie Lasy Państwowe”. MP z 1924 r., nr 225, poz. 689.

- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dnia 30 września 1924 r. w sprawie organizacji przedsiębiorstwa „Polskie Lasy Państwowe”. MP z 1924 r., nr 225, poz. 690.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dnia 30 stycznia 1925 r. o zakresie uprawnień dyrekcyj lasów państwowych i nadleśnictw przy zawieraniu umów, dotyczących gospodarki w lasach państwowych. Dz.U. z 1925 r., nr 11, poz. 84.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 23 maja 1932 r. o utworzeniu rezerwatu w Pieninach jednostki organizacyjnej szczególnej pod nazwą „Park Narodowy w Pieninach”. MP z 1932 r., nr 123, poz. 156.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 10 maja 1938 r. o uchyleniu rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dnia 30 stycznia 1925 r. o zakresie uprawnień dyrekcyj lasów państwowych i nadleśnictw przy zawieraniu umów, dotyczących gospodarki w lasach państwowych. Dz.U. z 1938 r., nr 36, poz. 304.
- Przepisy prowadzenia rachunkowości i kasowości w nadleśnictwach. Dz.Urz. MRIDP z 1919 r., nr 10, s. 317–334.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 15 maja 1931 r. o organizacji wewnętrznej Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych. MP z 1931 r., nr 117, poz. 174.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 28 września 1934 r. o utworzeniu jednostki organizacyjnej szczególnej pod nazwą „Inspekcja Państwowych Lasów Śląskich”. MP z 1934 r., nr 225, poz. 291.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 26 stycznia 1934 r. o wewnętrznej organizacji Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych. MP z 1934 r., nr 24, poz. 36.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 12 lutego 1934 r. o wewnętrznej organizacji dyrekcyj lasów państwowych. MP z 1934 r., nr 41, poz. 55.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 20 marca 1934 r. o zmianie statutu organizacyjnego Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych. MP z 1934 r., nr 99, poz. 142.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 2 stycznia 1939 r. o ustaleniu terminów przekazania Dyrekcjom L.P. okręgów radomskiego i krakowsko-śląskiego obszarów państwowego gospodarstwa leśnego, położonych w województwach krakowskim i śląskim oraz części woj. kieleckiego i lubelskiego. MP z 1939 r., nr 1, poz. 1.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 26 czerwca 1939 r. o uznaniu lasów państwowych na obszarze Nadleśnictw Jaworzyna i Zakopane w krakowsko-śląskim okręgu Lasów Państwowych za lasy ochronne i utworzenie jednostki organizacyjnej szczególnej pod nazwą „Park Przyrody w Tatrach”. MP z 1939 r., nr 154, poz. 365.
- Z Prezydium Rady Ministrów. MP z 1924 r., nr 145, s. 3.
- Z Prezydium Rady Ministrów. MP z 1924 r., nr 294, s. 3.

Abstract

The article discusses the legal and administrative process related to the establishment of the Kraków-Silesian District of the State Forests with its seat in Cieszyn in 1938. The analysis includes the historical context, legal basis and administrative consequences of this decision. The paper presents in detail the political decisions and legislative actions that led to the establishment of the new forest district.

Keywords

forest management in the years 1918–1939, State Forests, legal regulations